

ЛЕСЬ МАРТОВИЧ І ЙОГО «ЗАБОБОН»

Щира дружба та плідна співпраця Володимира Гнатюка з Лесем Мартовичем тривала впродовж усього життя.

Видатний український письменник-сатирик Лесь Мартович працює дуже інтенсивно наприкінці XIX — на початку XX століть.

У 1898 році у «Літературно-науковому віснику» публікує оповідання «Мужицька смерть» та «Грішниця». Окремо побачили світ оповідання «Нечитальник», збірки оповідань «Хитрий Панько», «Стрибожий дарунок і інші оповідання», «Віт, смертельна справа», оповідання «Смертельна справа», які вийшли з-під редакторського пера Володимира Гнатюка в «Українсько-руській видавничій спілці» у Львові. Тоді ж у літературній праці Лесь Мартовича на деякий час настає перерва. Щоправда, він зовсім не пориває стосунків із періодикою: 1906 року в газеті «Громадський голос» друкує публіцистичну розвідку «Реформа подружнього закону» (тоді ж вона вийшла й окремою книжечкою).

У 1903 році в газеті «Діло» появляються його «Причинки до статті «Кілька язикових уваг». Одночасно Лесь Мартович бере участь у перевиданні своїх творів, вносить певні поправки у першодруки (так, друкуючи окремою книжечкою оповідання «Віт», письменник дещо загострив його ідейне спрямування).

Літературна праця не могла дати Лесю Мартовичу матеріального забезпечення: така доля судилася майже всім українським письменникам того часу. Тому-то він змушений був постійно думати про хліб насущний, кочуючи в пошуках роботи. Письменника дуже гнітила невлаштованість його особистого життя, що проходило в глухій загумінковій атмосфері галицьких провінційних містечок.

З другого боку, відсутність широкого інтересу тогочасної інтелігенції, переважно — байдужої до розвитку рідної культури, до українського художнього слова, зрештою, недостатня

увага критики до творчості Лесь Мартовича — все це викликало у нього глибоке невдоволення своїм життям і літературною долею.

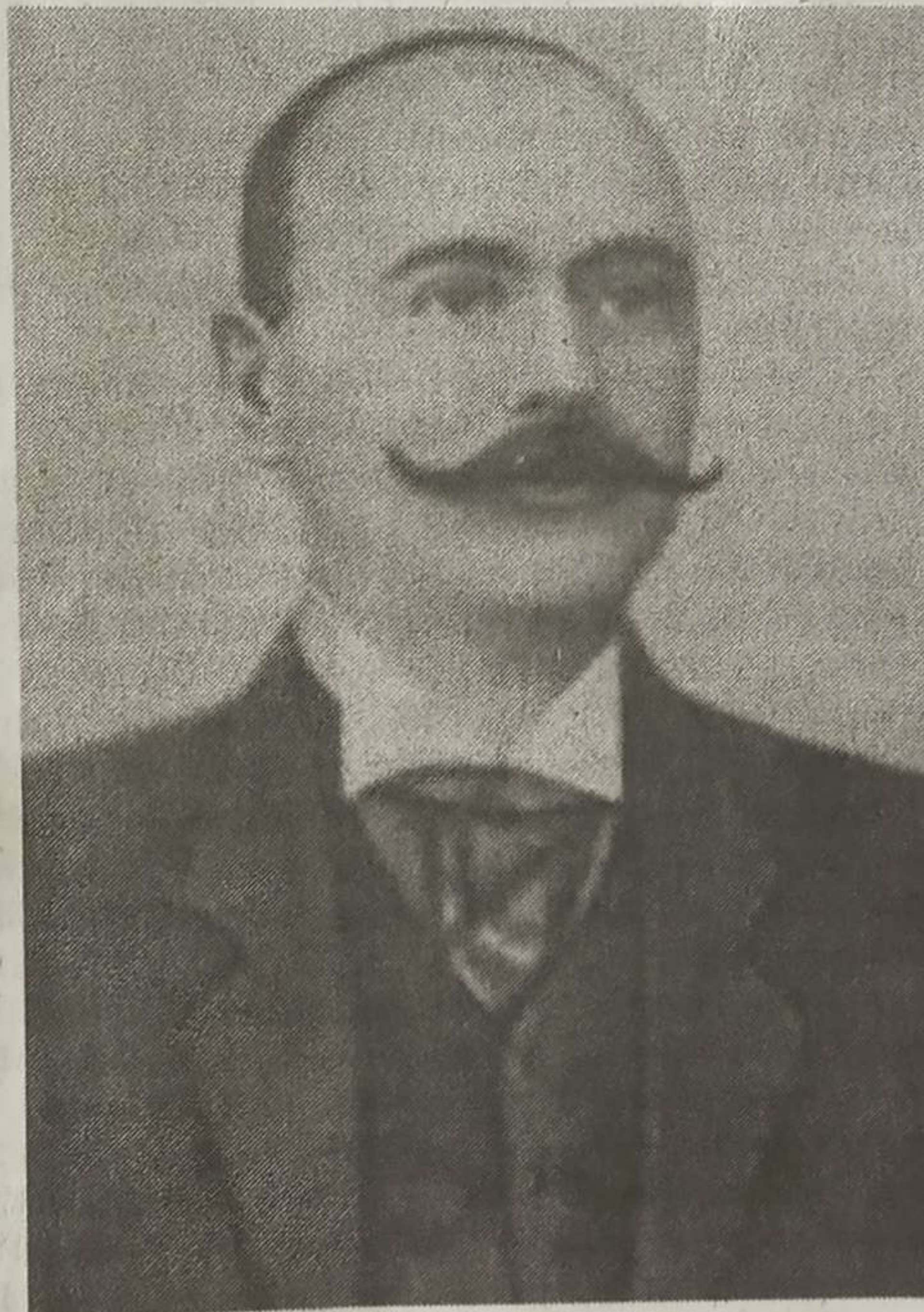
Будучи автором кількох збірок оповідань, Лесь Мартович на початку березня 1912-го року в листі до Володимира Гнатюка писав: «Я досі не бачу причин, для кого і для чого ми пишемо? На лихо воно кому здалося? Чи для тих 500 передплатників «Літературно-наукового вісника»? Чи вони сего потребують?»

У 1913 році Володимир Гнатюк запросив Лесь Мартовича взяти участь у випуску збірника-альманаху «Привіт Івану Франкові в сорокалітє його письменської праці, 1874—1914», в якому у «Літературній частині» опубліковано оповідання «Народна ноша» Лесь Мартовича.

Найвизначнішим твором Лесь Мартовича цього періоду є повість «Забобон», що стала цінним здобутком українського красного письменства.

Історія створення «Забобону» й досі нез'ясована. Коли саме Лесь Мартович розпочав писати повість — точно визначити дуже важко, але з різних спогадів сучасників та деяких інших свідчень можна зробити висновок, що початок роботи над «Забобоном» припадає десь на 1910 рік.

Незважаючи на часті напади хвороби, письменник до кінця наступного року вже закінчив написання повісті і в кінці листопада 1911 року надіслав її у Львів Володимирові Гнатюку — одному з редакторів журналу «Літературно-науковий вісник» та головному редакторові і відповідальному секретареві «Українсько-руської видавничої спілки». У супровідному листі Лесь Мартович писав: «Пересилаю

Вам свою повість «Забобон» для розміщення в «Літературно-науковому віснику» або, може, у «Видавничій спілці». Розуміється, під вимогами, які Вам тепер перекажу: перше всього, самі знаєте, що кожний автор бажає собі, щоб його твори містили без ніяких змін. Я також за тим, однак не безоглядно».

Ознайомившись із машинописом «Забобону», Володимир Гнатюк буквально наступного дня, 2 грудня 1911 року, надіслав листа до Києва головному редакторові «Літературно-наукового вісника» Михайлові Грушевському, в якому просив сповістити, чи журнал друкуватиме повість, запитував, чи надіслати твір редколегії названого видання. Отримавши з Києва позитивну відповідь на ці питання, Гнатюк повідомив автора «Забобону»

про ті умови, на яких журнал може опублікувати його повість. Як видно з відповіді Лесь Мартовича на згаданий лист, редколегія журналу визначила йому за повість найвищий гонорар (60 корон за друкований аркуш). Цих грошей якраз вистачило на те, щоб письменник міг віддати свої борги...

Про прийняття письменником умов «Літературно-наукового вісника» Володимир Гнатюк одразу ж повідомив до Києва: «Нині дістав я відповідь від Лесь Мартовича, він годиться, щоб йому було заплачено по 60 кор. від аркуша. При тім він жадає, щоб йому не роблено поправок, особливо язикових, і полишено провінціалізм, яких він уживає свідомо. Чи вислати повість до Києва?» — запитує Володимир Гнатюк. Одержавши схвальну відповідь на своє запитання, Володимир Гнатюк 27 грудня 1911 року вислав на адресу «Літературно-наукового вісника» машинопис твору «Забобон» Лесь Мартовича.

І тоді, коли, здавалося, твір уже вийде друком, Володимир Гнатюк на початку березня 1912 року отримав листа від Лесь Мартовича з проською повернути йому машинопис повісті «Забобон», письменник так вимагав, бо хотів ще попрацювати над твором.

16 березня 1912 року Володимир Гнатюк знову пише до редакції журналу «Літературно-науковий вісник» — передає прохання Лесь Мартовича. І тоді редакція журналу з Києва надсилає повість у село Улицько-Зарубане, де тоді жив автор «Забобону».

Незавидна доля судилася «Забобону» Лесь Мартовича: винними у цьому є насамперед ті тяжкі, несприятливі для творчості умови, в яких проходила діяльність письменника.

Повість «Забобон» вийшла друком уже після смерті її автора, в 1917 році, заходами «Українсько-руської видавничої спілки» та за безпосере-

дньої участі її редактора Володимира Гнатюка. Видання цього твору було аж ніяк не легкою справою. Як свідчать штампи на багатьох сторінках машинопису, ця повість Лесь Мартовича проходила крізь царсько-королівську цензуру, яка в Галичині фактично була в руках польської шляхти.

Основна заслуга у виданні повісті «Забобон», звичайно, належить Володимирові Гнатюку, який з великою пошаною поставився до пам'яті письменника-друга, доклав багато зусиль, щоб у тяжкий воєнний час опублікувати її, бо, власне, вона підсумовувала весь творчий шлях великого українського письменника-сатирика.

Повість «Забобон» Лесь Мартовича побачила світ у Львові. До неї Володимир Гнатюк додав своє «Передне слово», котре написав 26 вересня 1917 року. Крім того, вчений дуже багато часу потратив на пошуків світлина-портрета Лесь Мартовича і також подав її до книжки.

Книжка «Забобон» Лесь Мартовича, яку видав наш земляк Володимир Гнатюк в «Українсько-руській видавничій спілці» у Львові 1917 року, експонується у четвертій кімнаті Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка в його родинному селі Велесневі та є гордістю осели вченого-земляка.

У IV кімнаті музею влаштовано книжково-світлинну виставку «Лесь Мартович» з прижиттєвих видань ювіляра та книжок-подарунків письменників і вчених про нього, друга Володимира Гнатюка.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,
співзасновниця, директорка
Велеснівського етнографічно-меморіального музею
Володимира Гнатюка, педагог,
вчителька-методист, відмінниця
освіти України
с. Велеснів Монастириського району.